

"Dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe Karpat – inicjatywy i wyzwania"

Program „Owca Plus” w Województwie Śląskim – instrument wsparcia pasterstwa i ochrony krajobrazu

Robert Karpeta

Z-ca Dyrektora Departamentu Terenów Wiejskich

Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego

Żylna, 19 czerwca 2026

Potrzeby regionu

Beskidy i Jura Krakowsko- Częstochowska to obszary o szczególnych uwarunkowaniach przyrodniczych. Tereny te wymagają czynnych zabiegów ochrony przyrody oraz prowadzenia działań zmierzających do zachowania tradycyjnego krajobrazu pasterskiego.

Potrzeby regionu

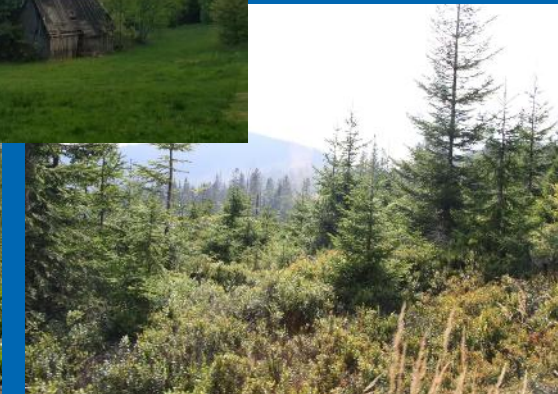
Beskidy (16 gmin objętych programem) charakteryzują się górskim krajobrazem z halami i polanami, które historycznie utrzymywano dzięki wypasowi.

Jura Krakowsko – Częstochowska (11 gmin objętych programem) wyróżnia się wykorzystywaniem tradycyjnego, ekstensywnego wypasu owiec do utrzymania otwartego krajobrazu i ochrony cennych siedlisk przyrodniczych, takich jak murawy kserotermiczne.

Potrzeby regionu

W latach 1987 – 2005 pogłowie owiec zmniejszyło się z 5 mln do 261 tys. sztuk. Nieużytkowane tereny zaczęły ulegać procesowi sukcesji wtórnej, zaczęły porastać ekspansywnymi gatunkami roślin zielnych, krzewami i drzewami. Ten proces całkowicie zmieniał krajobraz górski, pozbawiając go nie tylko charakterystycznego widoku wypasających się stad owiec, ale również otwartych przestrzeni hal, łąk i polan górskich tworzących piękne krajobrazy.

Ochrona przyrody i krajobrazu w ramach Programu Owca Plus do roku 2027

Zidentyfikowane problemy:

- zarastanie hal i łąk
- zanikanie tradycyjnego pasterstwa
- spadek bioróżnorodności

Znaczenie wypasu owiec i promocji dla krajobrazu i kultury

- Ochrona i utrzymanie krajobrazu (zachowanie otwartego krajobrazu górskiego)
- Zachowanie różnorodności biologicznej (wsparcie bioróżnorodności)
- Ograniczenie degradacji środowiska (zapobieganie sukcesji leśnej, erozji gleby)
- Podtrzymanie tradycji pasterskich

Wojewódzki Program Aktywizacji Gospodarczej oraz Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Beskidów i Jury Krakowsko-Częstochowskiej – Owca Plus do roku 2027

Wojewódzki Program „Owca Plus” to inicjatywa Samorządu Województwa Śląskiego wspierająca tradycyjny wypas owiec i kóz oraz ochronę przyrody i krajobrazu a także promocję kultury pasterskiej.

CEL: Ochrona dziedzictwa przyrodniczego poprzez prowadzenie wypasu owiec i kóz oraz popularyzacja wiedzy o zasobach przyrodniczych, zgodnie z celami zawartymi w Wojewódzkim Programie Aktywizacji Gospodarczej oraz Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Beskidów i Jury Krakowsko - Częstochowskiej – Owca Plus do roku 2027.

Wojewódzki Program Aktywizacji Gospodarczej oraz Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Beskidów i Jury Krakowsko-Częstochowskiej – Owca Plus do roku 2027

GŁÓWNE CELE PROGRAMU

OCHRONA BIORÓŻNORODNOSCI

1. Utrzymanie oraz poprawa stanu cennych siedlisk przyrodniczych i gatunków zależnych od użytkowania rolnego, a zwłaszcza pasterskiego.
2. Wzmacnianie roli gospodarki pastwiskowej w przeciwdziałaniu sukcesji wtórnej na siedliskach półnaturalnych.
3. Realizacja i wspieranie działań czynnej ochrony przyrody.
4. Wspieranie ochrony ras lokalnych zwierząt hodowlanych.
5. Ochrona i odtwarzanie walorów krajobrazowych.
6. Pogłębianie świadomości ekologicznej społeczności lokalnych i osób odwiedzających region.

SZANSE ROZWOJOWE MIESZKAŃCÓW

1. Odbudowa lub budowa i utrzymanie obiektów architektury pasterskiej.
2. Promowanie pasterstwa wśród mieszkańców regionu oraz turystów.
3. Promowanie produktów pochodzenia owczego i koziego.
4. Pielęgnowanie i podtrzymanie tradycji, zwyczajów i innych elementów kultury ludowej związanej z pasterstwem.
5. Upowszechnianie zawodu bacy i juhasa.
6. Zwiększenie zatrudnienia mieszkańców regionu (usługi przewodnickie, noclegi, agroturystyka, handel).
7. Zachowanie tożsamości, indywidualności i dziedzictwa mieszkańców regionu.

Wojewódzki Program Aktywizacji Gospodarczej oraz Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Beskidów i Jury Krakowsko-Częstochowskiej – Owca Plus do roku 2027

Realizacja programu odbywa się w formie ogłoszenia otwartego konkursu ofert
(przeznaczonego m.in. dla organizacji pozarządowych)

Otwarty konkurs ofert na zadania publiczne promujące Wojewódzki Program - Owca Plus do roku 2027.

Wsparcie zadań publicznych województwa śląskiego w dziedzinie pielęgnowania i rozwijania tożsamości lokalnej, ekologii, kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, ochrony dziedzictwa przyrodniczego zgodnych z założeniami Wojewódzkiego Programu Aktywizacji Gospodarczej oraz Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Beskidów i Jury Krakowsko-Częstochowskiej – Owca Plus do roku 2027

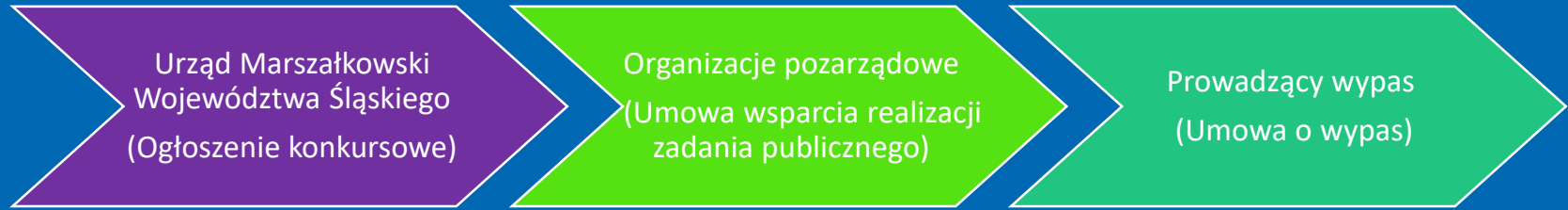
Otwarty konkurs ofert na zadania publiczne dotyczące ochrony przyrody i krajobrazu zawarte w Wojewódzkim Programie - Owca Plus do roku 2027.

Wsparcie zadań publicznych województwa śląskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa przyrodniczego poprzez prowadzenie wypasu owiec i kóz oraz popularyzacja wiedzy o zasobach przyrodniczych, zgodnie z celami zawartymi w Wojewódzkim Programie Aktywizacji Gospodarczej oraz Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Beskidów i Jury Krakowsko - Częstochowskiej – Owca Plus do roku 2027

Wojewódzki Program Aktywizacji Gospodarczej oraz Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Beskidów i Jury Krakowsko-Częstochowskiej – Owca Plus do roku 2027

Beneficjenci / Forma wsparcia:

Wsparcie dotyczące wypasu

Wsparcie dotyczące promocji

Wojewódzki Program Aktywizacji Gospodarczej oraz Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Beskidów i Jury Krakowsko-Częstochowskiej – Owca Plus do roku 2027

Proces otrzymania dotacji wypas:

Wojewódzki Program Aktywizacji Gospodarczej oraz Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Beskidów i Jury Krakowsko-Częstochowskiej – Owca Plus do roku 2027

Proces otrzymania dotacji promocja:

Wojewódzki Program Aktywizacji Gospodarczej oraz Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Beskidów i Jury Krakowsko-Częstochowskiej – Owca Plus do roku 2027

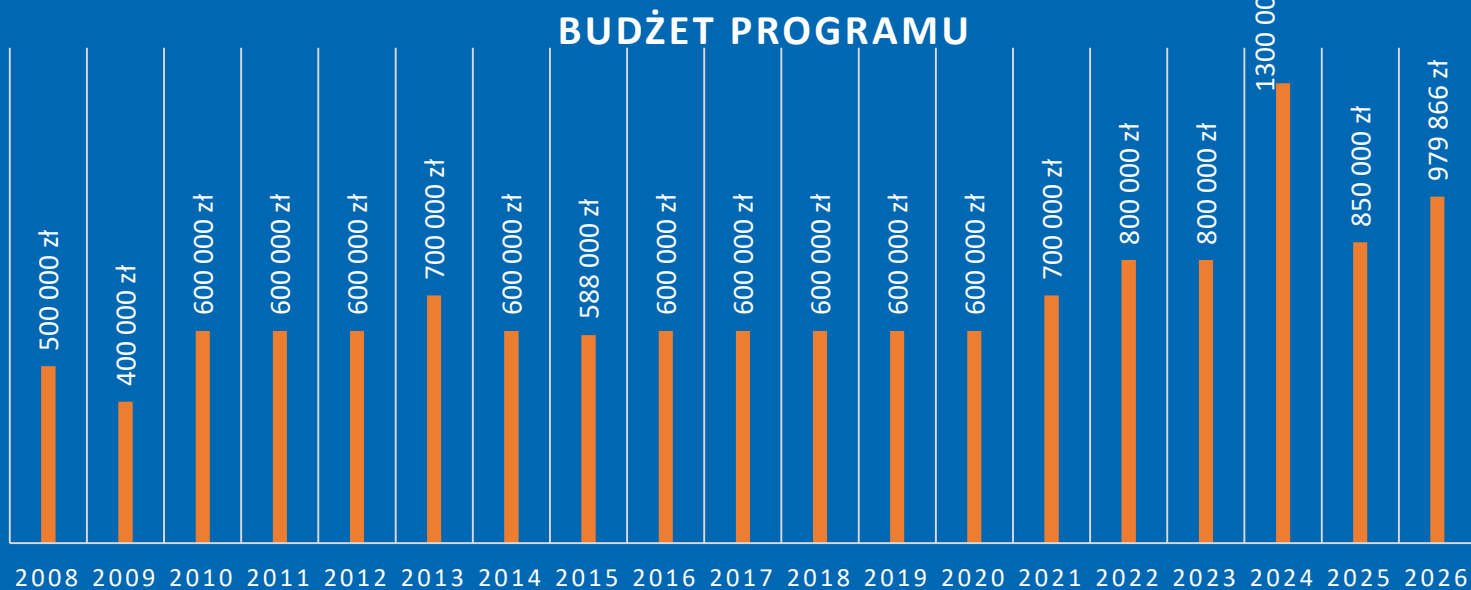
Na co można otrzymać dofinansowanie:

- Usługa wypasu (w przeliczeniu na ha)
- Usługi weterynaryjne i ochrony stad
- Przygotowanie terenu pod wypas
- Wynajem sprzętu, budowa i remont obiektów pasterskich
- Infrastruktura turystyczna (ławki, zadaszenia)
- Zakup tradycyjnego sprzętu (kotły, puciere, formy)
- Infrastruktura pasterska (bacówki, kosory, poidła, tablice informacyjne)
- Promocja (wydarzenia regionalne, prelekcje, warsztaty)

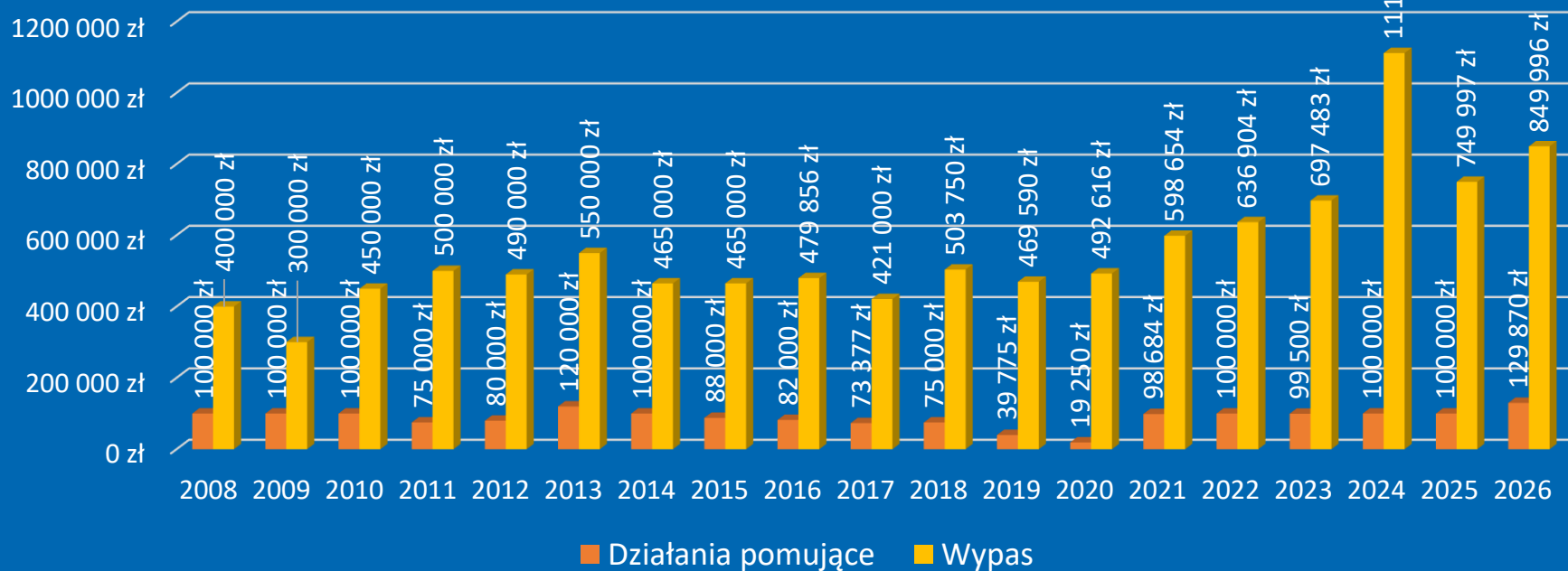
Finansowanie Programu

Wojewódzki Program Owca Plus funkcjonuje od 2008 roku, finansowany jest w całości ze środków własnych Samorządu Województwa Śląskiego. Na jego realizację do 2026 roku Zarząd Województwa Śląskiego przeznaczył łącznie kwotę bliską 13 000 000 mln zł.

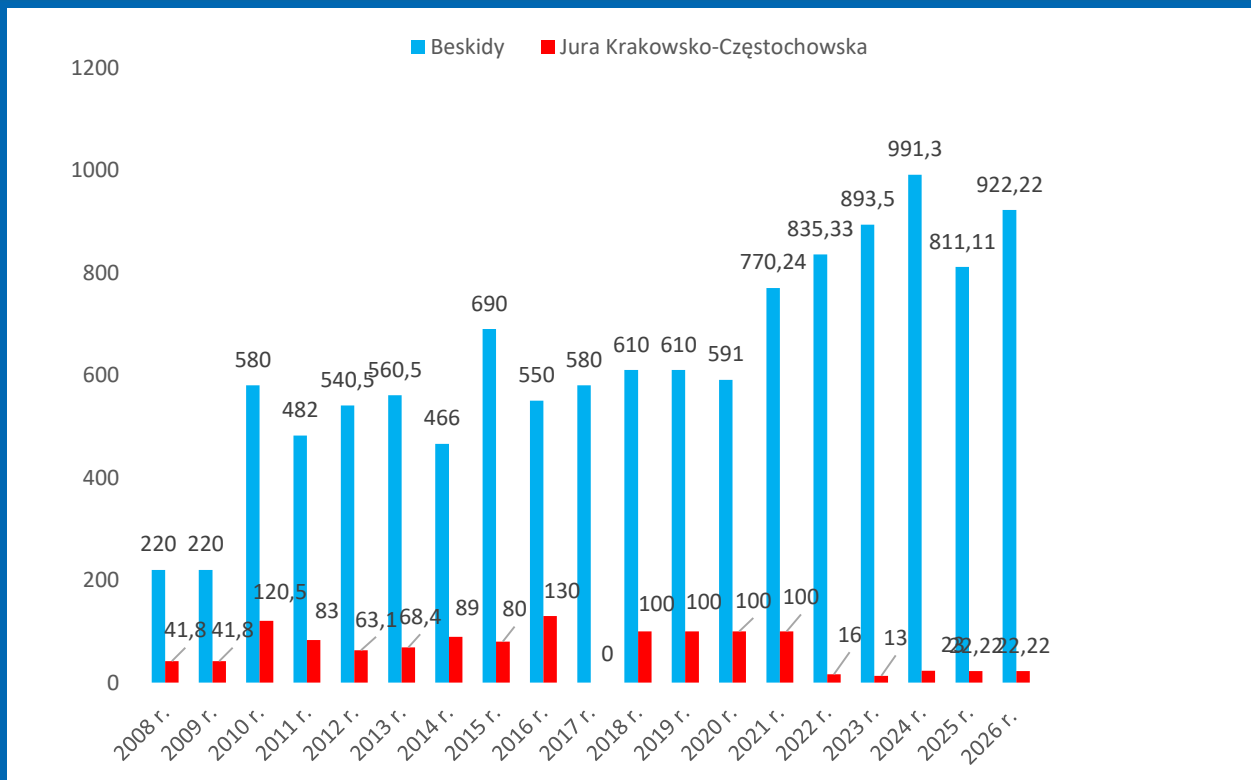
Finansowanie Programu

BUDŻET PROGRAMU W PODZIALE WYPAS/PROMOCJA (wg. podpisanych umów)

Efekty ekonomiczno-gospodarcze Wojewódzkiego Programu Aktywizacji Gospodarczej oraz Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Beskidów i Jury Krakowsko- Częstochowskiej - Owca Plus

Wraz ze wzrostem liczby owiec wzrasta co roku liczba hektarów, na których prowadzony jest wypas. Coraz więcej terenów jest przywracanych do użytkowania rolniczego. Na wielu terenach zatrzymano proces sukcesji wtórnej, który w znaczący sposób zmniejsza bioróżnorodność, a zarazem atrakcyjność krajobrazową tych terenów.

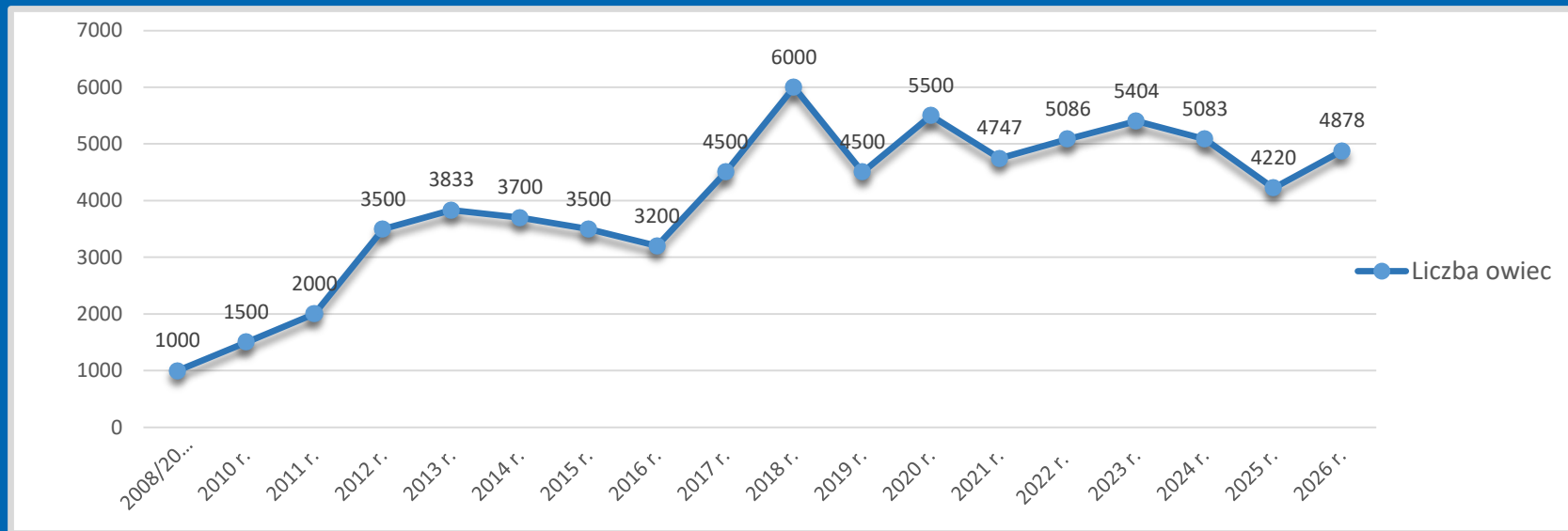

Powierzchnia wypasu w (ha) w Wojewódzkim Programie Owca

Efekty ekonomiczno-gospodarcze Wojewódzkiego Programu Aktywizacji Gospodarczej oraz Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Beskidów i Jury Krakowsko- Częstochowskiej - Owca Plus

Obecnie w realizację Programu w Beskidach zaangażowanych jest około 22 baców, wypasanych jest około 4767 szt. zwierząt pochodzących od około 38 hodowców.

Na Jurze Krakowsko-Częstochowskiej w Programie wypasa się około 111 owiec i w zasadzie jest to stała obsada zwierząt obsługująca powierzchnie wypasu na tych terenach.

Dynamika wzrostu pogłowia owiec uczestniczących w Wojewódzkim Programie – Owca Plus

Wyzwania i problemy

Tradycyjny wypas owiec w rejonach górskich stoi dziś przed szeregiem wyzwań o charakterze społecznym, środowiskowym i ekonomicznym, które wpływają zarówno na opłacalność prowadzenia działalności wypasowej, jak i możliwości zachowania dziedzictwa pasterskiego w kolejnych latach. Najczęściej spotykane problemy to:

- Zmiany demograficzne (starzenie się osób zajmujących się pasterstwem, brak zainteresowania młodego pokolenia kontynuacją wypasu)
- Konflikty terenowe
- Ograniczenie wypasu do tych samych hal corocznie/ zarastanie pozostałych
- Wzrost kosztów wypasu (dozór stada 24h/doba)
- Choroby i dobrostan zwierząt

Realne korzyści wynikające z realizacji Wojewódzkiego Programu Owca Plus do roku 2027

Korzyści środowiskowe(ekologiczne)

- Ochrona bioróżnorodności
- Ochrona krajobrazu
- Rekultywacja terenów

Korzyści gospodarcze

- Rozwój lokalnego rolnictwa
- Wsparcie finansowe i inwestycje
- Rozwój usług turystycznych

Wojewódzki Program „Owca Plus”

Korzyści społeczne i kulturowe

- Ochrona dziedzictwa kulturowego
- Aktywizacja społeczności lokalnych
- Edukacja i promocja regionu

Wzrost atrakcyjności regionu

- Rozwój infrastruktury turystycznej
- Promocja lokalnych produktów
- Podtrzymywanie tradycji i organizacja wydarzeń lokalnych

Osiągnięte efekty realizowanych działań w ramach Wojewódzkiego Programu - Owca Plus - WYPAS

W ramach realizowanych działań związanych z prowadzeniem wypasu odtworzono infrastrukturę pasterską niezbędną do realizacji zadań, uzyskano wyraźną poprawę bioróżnorodności na obszarach objętych programem, przywrócono do użytkowania 1000 ha hal w Beskidach, uzyskano wzrost pogłowia owiec w programie z 1000 szt. do około 5000-6000 szt. w zależności od roku.

Osiągnięte efekty realizowanych działań w ramach Wojewódzkiego Programu - Owca Plus - WYPAS

Osiągnięte efekty realizowanych działań w ramach Wojewódzkiego Programu - Owca Plus – WYPAS

Infrastruktura powstała w ramach Programu – Owca Plus:

NAZWA	ILOŚĆ SZTUK
Bacówki	17 sztuk
Remont bacówki	7 sztuk
Tablice informacyjne	ok. 93 sztuk
Ławo-stoły, część z zadaszeniami	ok. 27 sztuk
Zestaw przenośnych ogrodzeń elektrycznych	ok. 55 zestawów
Wodopoje i żłoby dla owiec	ok. 112 sztuk
System zabezpieczeń przed wilkami	ok. 6 zestawów
Koszory	ok. 24 komplety
Kosa spalinowa	2 sztuki
Dzwonki dla stad	ok. 150 sztuk
Wyposażenie bacówki	3 zestawy
Rębak spalinowy	1 sztuka

Osiągnięte efekty realizowanych działań w ramach Wojewódzkiego Programu - Owca Plus – WYPAS

„Szlak bacówek Programu Owca Plus”

W 2017 roku utworzony został „Szlak bacówek Programu Owca Plus”. Szlakiem objętych zostało 16 bacówek sfinansowanych z dotacji Województwa Śląskiego w ramach Programu Owca Plus, na chwilę obecną Szlak obejmuje 28 obiektów sfinansowanych z różnych środków. Bacówki zostały oznaczone, a przy każdej z nich znajduje się tablica z informacjami na temat Programu, ich lokalizacji, a także o występujących gatunkach roślin. W 2018 r. wykonano stronę internetową Szlaku Bacówek Programu Owca Plus oraz wydano broszurę promującą Szlak.

Osiągnięte efekty realizowanych działań w ramach Wojewódzkiego Programu - Owca Plus – „Szlak bacówek Programu Owca Plus”- przykłady

1. Góra Bucze

4. Skalka

7. Cienków

8. Stecówka

13. Wątwiki, Przyborów

2. Szarówka

3. Bukowy Gron

10. Ochodźta

11. Boracza

14. Przy Granicy, Gawlasia

5. Kotarż

6. Malinka

9. Złoty Gron

12. Królowa

15. U Borów, Jeleśnia

Dziękuję za uwagę

Robert Karpeta

Departament Terenów Wiejskich

Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego

e-mail: robert.karpeta@slaskie.pl